

VIERDE DEEL

Ik weet niet of ik u moet bezighouden met de eerste meditatie die ik er hield; want deze zijn zó abstract en zó ongewoon dat ze wellicht niet naar ieders smaak zullen zijn. Als men evenwel wil kunnen oordelen of mijn fundamenten voldoende stevig zijn, dan ben ik eigenlijk wel gedwongen er iets over te zeggen. Ik had allang opgemerkt dat men, als het om het handelen gaat, zich vaak moet houden aan meningen waarvan

men weet dat ze onzeker zijn, hoewel men moet doen alsof ze ontwijfelbaar zijn, zoals hierboven gezegd is; maar omdat ik mij uitsluitend wilde wijden aan het onderzoek van de waarheid, meende ik nu dat ik het tegenovergestelde moest doen en al datgene waarvan ik mij kon voorstellen dat ik er aan zou twijfelen, als absoluut onwaar moest verwerpen, teneinde na te gaan of er daarna nog iets zou overblijven waarvan ik mocht geloven dat het volledig onbetwijfelbaar is. Zo besloot ik dat, gegeven het feit dat onze zintuigen ons soms bedriegen, ik moest veronderstellen dat niets is zoals het ons door de zintuigen wordt voorgespiegeld. En aangezien er mensen zijn die zich vergissen bij het redeneren, zelfs als het gaat om de eenvoudigste problemen van de meetkunde, en onlogisch te werk gaan, verwierp ik als onwaar alle redeneringen die ik daarvoor als geldige bewijzen had beschouwd – ook ik zou me immers kunnen vergissen. En ten slotte, overwegend dat we alle gedachten, die we hebben als we wakker zijn, ook kunnen hebben wanneer we slapen (terwijl er dan in werkelijkheid geen een bij is die waar kan zijn), nam ik het besluit om te doen alsof alles wat mij ooit voor de geest was gekomen, niet meer waarheid bevat dan een bedrieglijke droom. Maar onmiddellijk daarop besepte ik dat, terwijl ik aldus wilde menen dat alles onwaar is, het noodzakelijk was dat *ik*, die dat dacht, iets ben. En beseffend dat deze waarheid: *Ik denk, dus ik ben*, zo sterk en zo zeker was dat zelfs de meest buitensporige veronderstellingen van de sceptici niet bij machte zijn haar aan te tasten, meende ik dat ik haar zonder enig bezwaar kon beschouwen als het eerste uitgangspunt van mijn filosofie.¹⁰

Toen ik mij vervolgens boog over de vraag wát ik ben, en besepte dat ik kon doen alsof ik geen lichaam had, en alsof de wereld niet bestond, en alsof ik nergens was, maar dat ik daarom nog niet kon doen alsof ik zelf niet bestond, maar integendeel dat uit het feit dat ik aan al het andere kon twijfelen op zeer evidente en zekere wijze volgde dat ik besta (terwijl ik slechts door

op te houden met denken geen enkele reden zou hebben om aan te nemen dat ik bestaan had, zelfs als alles wat ik ooit gedacht had waar geweest zou zijn), concludeerde ik daaruit dat ik een substantie was waarvan heel het wezen, of de natuur, slechts is dat ze denkt en die om te bestaan geen plaats nodig heeft, noch afhankelijk is van enig stoffelijk ding. Zodat dit ik, dat wil zeggen, de ziel waardoor ik ben wat ik ben, volledig van het lichaam onderscheiden is en zelfs gemakkelijker te kennen is dan het lichaam; en dat zelfs als het lichaam niet zou bestaan, de ziel alles zou zijn wat ze is.

Daarna stelde ik mezelf in het algemeen de vraag wat er nodig is voor een uitspraak om waar en zeker te zijn; immers, sinds ik er zo juist één gevonden had waarvan ik zeker wist dat ze dat is, meende ik dat ik ook moest weten wat dat voor zekerheid is. En mij realiserend dat het enige aan de uitspraak *Ik denk, dus ik ben* dat mij de zekerheid geeft dat ik de waarheid spreek, is dat ik duidelijk inzie dat men om te denken, moet bestaan, concludeerde ik dat ik als algemene regel kon stellen dat wat wij helder en welonderscheiden kunnen denken, waar is en dat de enige moeilijkheid daarin bestaat dat we niet goed weten welke dingen wij welonderscheiden kunnen denken.

Toen ik dan ook vervolgens weer nadacht over het feit dat ik twijfelde en daaruit afleidde dat mijn wezen niet volledig volmaakt kon zijn – immers, ik zag duidelijk in dat kennis een grotere volmaaktheid is dan twijfel – vroeg ik me af hoe het kwam dat ik kon denken aan iets dat volmaakter is dan ikzelf; en kwam tot de vanzelfsprekende conclusie dat dat een wezen moest zijn dat ook werkelijk volmaakter is dan ikzelf. Wat de voorstellingen betreft van allerlei andere dingen buiten mijzelf, zoals hemel, aarde, licht, warmte en duizend andere dingen meer, behoefde ik me niet af te vragen vanwaar ze kwamen – aangezien ik daarin niets opmerkte waardoor ze mij superieur leken ten opzichte van mijzelf, kon ik menen dat ze, als ze waar zijn, van mijn eigen wezen afhangen, voor zover dat iets

volmaakt heeft; en als ze niet waar zijn, dat ik ze aan het niets ontleend had, dat wil zeggen, dat ze in mij zijn voor zover ik niet volmaakt ben. Maar dezelfde redenering ging niet op met betrekking tot het idee van een wezen dat volmaakter is dan ikzelf. Want het was volkomen onmogelijk om een dergelijk idee aan het niets te ontleen. En aangezien het niet minder ongerijmd is om te veronderstellen dat het meer volmaakte een gevolg is, of afhankelijk is, van het minder volmaakte, dan dat iets uit niets kan voortkomen, kon ik dit idee evenmin van mijzelf hebben. Er bleef dus slechts één mogelijkheid over, namelijk, dat dit idee in mij is gelegd door een wezen dat ook werkelijk volmaakter is dan ikzelf, ja door één dat in zichzelf alle volmaaktheden bezit waarvan ik een voorstelling heb, dat wil zeggen, om het in één woord duidelijk te maken, door God. Waaraan ik toevoegde dat ik, nu ik immers weet heb van volmaaktheden die ik niet bezit, niet het enige wezen kan zijn dat existeert (ik gebruik hier als men het goed vindt, met enige vrijheid de terminologie van de schoolfilosofie), maar dat er noodzakelijk een ander wezen bestaat dat volmaakter is dan ik, waarvan ik ook afhankelijk ben en waarvan alles afkomstig is dat ik heb – immers, als ik alleen was, en onafhankelijk van al het andere, en het weinige waarin ik volmaakt ben van mezelf gehad zou kunnen hebben dan had ik, op grond van hetzelfde argument, al het andere waarvan ik weet dat ik het niet bezit, ook aan mijzelf kunnen geven, en zo zelf oneindig, eeuwig, onveranderlijk, alwetend en almachtig zijn, kortom alle volmaaktheden bezitten die ik aan God toeschrijf. Want als men de redenering van zo-even doorvoert, behoef ik, om God te kennen (althans voor zover mij dat is toegestaan), van alles waarvan ik in mij een voorstelling aantref slechts na te gaan of het een volmaaktheid is of niet, en ik zou er zeker van zijn dat niets wat in enig opzicht onvolmaakt is, in hem is, maar al het andere wel. Zo begreep ik bijvoorbeeld dat twijfel, onstandvastigheid, droefheid en dergelijke niet aan God kunnen wor-